

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
University "Ss. Cyril and Methodius" - Skopje
Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип
Pedagogical Fakulty "Gotse Delchev" - Shtip

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип - Shtip
2003/2004

**Годишен зборник на Педагошкиот факултет
„Гоце Делчев“ - Штип**

Издавач:

Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип

За издавачот:

Д-р Блаже Китанов, декан

Редакциски одбор:

Д-р Блаже Китанов (главен и одговорен уредник),
Д-р Емилија Петрова Ѓорѓева (секретар)
Д-р Кирил Цацков, Д-р Стеван Алексоски,
Д-р Владимир Михајловски, Д-р Снежана Мирасчиева,
М-р Снежана Кирова .

Јазична редакција:

Д-р Блаже Китанов

Компјутерска обработка:

јереј Николче Ѓорѓев

Адреса: Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип,
Република Македонија
Address: Pedagogical Faculty "Gotse Delchev", Shtip,
The Republic of Macedonia

ЕДНА ТЕОРЕТСКО-ЕМПИРИСКА РАМКА ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ НА МОРАЛНОСТА КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ОД 10-14 ГОД. НА ТЕРИТОРИЈАТА НА Р. МАКЕДОНИЈА

Abstract: The research has been planned and done according to a scheme for examining the development of changes during different ages. 325 students from four different primary schools in Stip and Skopje, from the fourth to the eighth grade, have participated in the research.

Of the results the research are gathered written questionnaire (translated by means of a and modified version by Popovich, B. and Miochinovich, Lj.).

The student was asked to write two good and two acts behaving. He was explain also asked to in why they were good or bad. It is supposed that the construction of this kind of a questionnaire will make the student explain his attitudes, that is, to give an opinion about right or wrong in its real, not some imaginary behaviour.

According to the results of the research, during the growth, the evaluation for each behaving and the reasons for the corresponding evaluation, shows a developing tendency. It means that during growing up there are changes in evaluation and reasons for each personal behaviour. This developing tendency can be presented by a linear trend. It has been established that this trend appears in two directions, positive and negative. These changes that appear during the growing up and the reasons for the corresponding evaluation of their behaviour, refer to both boys and girls.

Not even one type of behaviour or reason is specific for one gender. Therefore, there is no difference between the groups. Both boys and girls show the same type of behaviour and the same reasons for doing so, the only difference is in its frequency.

The period between 10 and 14 is a time of change and instability in behaviour. In this period the old types of morality are lost and are replaced by new ones.

All types of good and bad behaviour can be found in all age categories and they can be put in two subcategories: characteristics for average age of 10, 11 and 12 (younger) and average age of 13 and 14 (older) students.

Key words: moral values, development of changes, primary schools.

Во денешни услови на целосна трансформација која навлегува во порите на сите сфери од нашето живеење, апелите за морална осетливост, барањата за морална свесност на луѓето и за морални односи се сè почести. Ги чувствуваме, сретнуваме и слушаме на сите подрачја и во сите сфери од општествениот живот.

Слободата постигната во нашето општество имплицира ветување за развој на човекот. Само, тоа е ветување, но не и остварување. Нашиот морален проблем е човековата рамнодушност према себе. Таа лежи во фактот дека сме го изгубиле чувството на значење и единственост на поединецот, дека сме станале инструмент за цели во нас самите.

Основната и зародишна идеја за теоретските и емпириски рамки на ова истражување, ја наоѓаме во истражувањето на Поповиќ, Б. и Миочиновиќ, Љ. (Porović, B. и Miočinović, Lj. 1973), на српска популација на деца и млади на возраст од просечно 7, 9, 11, 13, 15, 17 год.), сметајќи дека основното училиште е еден од оние сегменти од нашето општество во кое најверодостојно се отсликуваат моралните вредности на ученикот. Моралните вредности на учениците во ова истражување се проучувани така што се земени предвид како судењето, така и постапката за која се суди, гледани низ „призма“ на развојот. Со земање предвид на развојот во ова истражување се допира созревањето, всушност прашањето на промена на моралното мислење-јавување на нови и губење на старите форми.

Основните цели на истражувањето се:

1. Преку проценката на секоја своја постапка и причината за соодветна проценка, да се утврди кои морални вредности се карактеристични кај учениците во основните училишта, од четвртто до осмо одделение, на просечна возраст од 10, 11, 12, 13, 14 години;

2. Дали проценката на секоја своја постапка и причината за соодветната проценка покажуваат тенденција на развој или се непроменливи во текот на возраста;

3. Доколку се променливи, тогаш се поставува прашањето како се менуваат со текот на возраста, односно, дали со текот на возраста се јавуваат сè почесто или поретко;

4. Да се утврди дали развојната тенденција на проценката на секоја своја постапка и причината за соодветната проценка важи подеднакво и за момчињата и за девојчињата;

5. Да се утврдат практичните апликации на добиените резултати, односно нивната примена во секојдневниот живот;

Истражувањето е планирано и изведено според нацртот за испитување на развојните промени во текот на неколку возрасти. Опфатени се вкупно 325 ученици од четири основни училишта во Штип и Скопје, од четвртто до осмо одделение.

Податоците во ова истражување се собрани со метод на писмен прашалник (преведена и модифицирана верзија од Поповиќ, Б. и Миочиновиќ, Љ., 1973).

Од испитаникот се бара да наведе по две свои постапки ,кои ги проценува како добри и две кои ги проценува како лоши. Покрај тоа, треба да каже зошто наведените постапки се добри или зошто се лоши. Се претпоставува дека вака конструираниот прашалник ќе го наведе испитаникот да ги објасни своите ставови, односно да го изнесе своето мислење за исправното или неисправното на својата конкретна, а не замислена туѓа постапка.

Ги поставив следните хипотези:

X1-Преку проценката на секоја своја постапка и причината за соодветна проценка можат да се утврдат морални вредности кои се карактеристични кај учениците во основните училишта ,од четвртто до осмо одделение,на просечна возраст од 10,11,12,13,14 години;

X2 – Со текот на возраста кај учениците,проценката на секоја своја постапка и причина покажува тенденција на развој, односно со текот на возраста доаѓа до промени во проценката на секоја своја постапка и причината за соодветната проценка;

X3- Создадените промени со текот на возраста,во проценката на секоја од сопствената постапка и причината за таа проценка се однесуваат подеднакво и за момчињата и за девојчињата;

Хипотезите статистички се тестирали со постапката „временска серија“ т.е. „динамичка анализа на тренд“ и пресметување на рангови на категории според добиените фреквенции и проценти на застапеност на категориите по возраст и заедно.

Резултатите од ова истражување беа анализирани и поврзани со теоретските извори на моралот, со претпоставка за нивна можна практична апликација.

Разгледувани од овие аспекти, ги наметнаа следниве заклучоци:

1. Со текот на возраста, кај учениците,проценката на секоја своја постапка, покажува тенденција на развој, односно со текот на возраста, доаѓа до промени во проценката на секоја своја постапка.

2. Со текот на возраста кај учениците, причините за соодветната проценка на секоја своја постапка покажува тенденција на развој, односно со текот на возраста доаѓа до промени во причината за соодветната проценка на секоја постапка.

3. Овој развој може да се прикаже со помош на линеарен тренд. Утврдено е дека трендовите се појавуваат во два правца, во позитивен и негативен.

4. Повеќето трендови претставуваат позитивен и негативен пол на постапките, и заедно, истовремено, растат или опаѓаат. Затоа, за постапките велиме дека се јавуваат во биполарен однос.

5. Настанатите промени со текот на возраста во причините за соодветната проценка на секоја своја постапка се однесуваат подеднакво и за момчињата и за девојчињата.

6. Ниту еден вид на постапка, како и вид на причина не е специфична за еден пол, па од таа страна помеѓу испитуваните групи нема разлики. Кај момчињата и кај девојчињата се јавуваат истите постапки и причини, а разликата е единствено во фреквенцијата на нивното јавување.

7. Периодот од 10-14 години е време на промени и непостојаности во однесувањето. Во овој период доаѓа до губење на постарите видови на моралност и нивно заменување со нови видови на моралност.

8. Сите видови добри и лоши постапки се сретнуваат во сите возрасни категории, кои можат да се сведат на две субкласи: карактеристики за просечна возраст од 10,11,12 години (помали испитаници) и просечна возраст 13 и 14 години (постари испитаници).

Таб.1 Најкарактеристични „добри постапки“ според добиените рангови

10,11,12 год. (помали испитаници)	13 и 14 год. (постари испитаници)
„Занимавање со омилена активност“; „Стекнување на знаења и вештини“.	„Поседување на позитивни особини на личноста“; „Психолошко-социјална помош“; „Почитување на редот во училиштето и дома“.

Таб.2 Најкарактеристични „лоши постапки“ според добиените рангови

10,11,12 год. (помали испитаници)	13 и 14 год. (постари испитаници)
„Неизвршување на добиените задачи од родителите“; „Предизвикување на материјална штета“; „Неуспех во училиштето“; „Крадење“.	„Скратување на психо-социјална помош“; „Физичка агресија“; „Вербална агресија“; „Лажење“; „Кршење на редот во училиште и дома“.

Таб.3 Најкарактеристични ”добри причини” според добиените рангови

10,11,12 год. (помали испитаници)	13 и 14 год. (постари испитаници)
„Почитување на авторитетот на постарите“; „Предизвикување на добри последици за себе“; „Искуство на добри последици за себе“; „Избегнување на чувство на вина“.	„Увидување врз основа на поставување на туѓо место“; „Грижа за друг“; „Возвратност“; „Прифаќање на општи норми“.

Таб.4 Најкарактеристични „лоши причини“ според добиените рангови

10,11,12 год. (помали испитаници)	13 и 14 год. (постари испитаници)
„Вредност на скршен предмет“; „Непочитување на авторитет на постарите“; „Искуство на лоши последици за себе“; „Предизвикување на лоши последици за себе“.	„Увидување врз основа на поставување на туѓо место“; „Невозвратност“; „Незадоволство со себе“; „Негрижа за друг“.

Јавувањето на истите видови причини и постапки во ова истражување, извршено во друга средина и популација, уште еднаш го потврди когнитивно-развојното гледиште на Пијаже и Колберг (Piaget, J. и Kohlberg, L.), кои сметаат дека етичките начела не зависат од културата, дека претставуваат крајна точка на природното социјално функционирање и мислење.

Што се однесува до практичната апликативност на добиените резултати од ова истражување, треба да се спомене дека е неможно точно да се одреди вредноста кои овие резултати ќе ја имаат за факторите во воспитно-образовниот процес. Она што е извесно е дека, утврдувајќи ги постапките и причините кои се карактеристични за учениците на некоја возраст, во психолошко-педагошка смисла би можело да се влијае врз нив (независно дали станува збор за добри или лоши). Значи, психолошко-педагошките служби треба да се запознаат со резултатите од вакви и слични истражувања, со цел утврдување на позитивните и негативни тенденции. Посебно алармантен е фактот дека во сите основни училишта, што беа опфатени во истражувањето, драстично е покачен

степенот на агресивност(физичка и вербална), крадењето и лажењето, со тенденција за пораст и развој.

Со оглед на тоа дека училиштето е важен агенс за социјализација и морално обликување на личноста, во поглед на претходно изнесените заклучоци треба да завземеме активен став. Преку взаемна соработка со родителите треба да се бараат најсоодветни начини за отстранување или ублажување на негативните морални вредности, а зајакнување на позитивните морални вредности. При ова треба да се има предвид дека моралното воспитување на личноста не е просто пренесување на моралните наоди од возрасните на децата и младите, туку дека претставува динамичен процес на постојани избори и менување на вродените особини под влијание на „средби“ со стварноста, стандарди и вредности на општеството, во кој учениците завземаат активен став.

Моралот не обврзува, затоа што целиот живот е еден голем морален чин, а моралноста за човекот е негова генеричка суштина без која тој не би бил човек.

Литература:

1. Поповиќ, Б. (1982) Оглед о моралу, Младост, Београд
2. Поповиќ, Б. (1973) Увод у психологију морала, Научна књига, Београд
3. Piaget J. (1965) The moral Judgment of the child, Routledge Kegan-Paul, London
4. Mioćinović, Lj. Popović, B. (1977) Moralne vrednosti dece i mladih i njihov razvoj, Prosveta, Beograd